

RESPOSTES A UNA ENQUESTA

La redacció de REDUCCIONS va creure oportú de demanar a alguns estudiosos de la poesia catalana actual l'opinió sobre les preguntes següents:

1. ¿Quina és la situació de la poesia de J. V. Foix dins la poesia catalana i europea modernes?
2. ¿Quina és la posició de l'obra de J. V. Foix en relació a l'avantguarda?
3. ¿Quina és la influència de l'escriptura de J. V. Foix en la llengua literària moderna i actual?

A continuació publiquem les respostes que hem rebut.

1. Foix, com tot poeta autèntic, és difícil de classificar. Dins el context de la poesia catalana, és l'únic gran poeta metafísic d'aquest segle, i el que ha salvat amb més èxit la distància entre el *noucentisme* i l'avantguarda. L'expressió «poeta metafísic» intenta suggerir l'abast còsmic de la seva obra, i la manera en què aquesta parteix constantment de les possibles relacions entre l'humà i el no-humà. El més important, però, és que tot això s'hagi fet en termes d'una llengua i d'una cultura determinades, com si Foix s'hagués proposat escriure totes les varietats de poesia catalana que fossin practicables a l'època en què li havia tocat de viure. Tanmateix, aquesta pluralitat aparent d'estils recolza sobre una unitat fonamental, que implica una idea, tan original com clarivent, de la tradició. En l'assaig que serveix de prefaci a *Darrer comunicat*, llegim: «El poeta retroba, per mitjà de símbols nous, el permanent». En la pràctica, això vol dir que Foix s'ha vist obligat a construir una tradició en la qual una poètica estrictament moderna ha pogut nodrir-se sense anacronisme de les especulacions d'un Ramon Llull o d'un Ausiàs March.

Sembla inevitable que Foix coincideixi en certs aspectes de la seva obra amb d'altres poetes moderns que són conscients d'escriure en una època postromàntica. Per exemple, la «crisi d'identitat» que caracteritza una bona part de la lírica europea des dels primers romàntics ençà i que pren la seva forma típicament moderna en les

«màscares» i les «personae» de Yeats, Pound i Eliot, queda manifestada igualment en les metamorfosis extraordinàries de *Gertrudis* i *KRTU*, i en les múltiples imatges dels llibres en vers. És aquest mateix intent d'expressar-se indirectament, a través d'unes metàfores aparentment deslligades de l'experiència personal (vegeu el pròleg a *KRTU*), el que explica la paradoxa ja apuntada per Gabriel Ferrater: «que per dir allò que sap d'ell mateix, a Foix li cal buidar d'intimitat les seves formes». I és aquesta manca d'intenció confessional, la qual comparteix amb alguns dels millors poetes europeus contemporanis, que li permet de parlar, segons l'ocasió, amb l'autoritat d'una veu col·lectiva: «Sóc el Qui Fou per clares torrenteres / I em faig un clam del silenci de tots».

2. Evidentment, Foix, entre tots els poetes catalans de la seva generació, és el que s'ha mostrat més obert als corrents avantguardistes a la resta d'Europa. Pensant també en les relacions actives que ha mantingut amb artistes com Miró i Tàpies, hom pot sentir-se inclinat a considerar-lo un escriptor d'avantguarda sense reserves. Malgrat això, la veritat sembla més complexa. Una part del problema té a veure amb el concepte mateix d'«avantguarda», el qual —igual com el mot «modern»— sol emprar-se més i més en un sentit històric, per designar certes tendències centrades a l'època d'*entre deux guerres*. Així, segons Octavio Paz, la idea d'una «avantguarda» ja no basta per descriure una gran part de les activitats literàries i artístiques dels últims trenta anys: «Els poetes moderns cercaven el principi del canvi; els poetes de l'època que neix cerquen el principi inalterable que és l'arrel del canvi... Aquesta qüestió, més que negar l'avantguarda, l'ultrapassa». Vist a través de tal afirmació, l'exemple de Foix pot semblar profètic. Bé que cap poeta modern català no hagi reaccionat amb tant de vigor al clam del surrealisme, és sabut que ha refusat sempre el títol de «surrealista»: «recorda que sóc un testimoni del que conto, i que el real, del qual parteixo i del qual visc... i l'irreal... són el mateix». Com ha demostrat Pere Gimferrer, una gran part dels malentesos que s'han creat entorn d'un llibre com *Les irrealis omegues* vénen d'una tendència a ignorar el contingut racional dels poemes i a llegir-los com si fossin purament surrealistes. Per més que un cert sector de la seva obra (*Gertrudis*, *KRTU*) sembli invitar a aquest tipus d'aproximació, el tret més distintiu de Foix, a qualsevol època de la seva carrera poètica, ha estat el seu intent constant d'aconseguir el punt d'equilibri entre el canvi i la

permanència. Si es considera un «investigador en poesia», és perquè sempre ha tendit a bastir la seva obra partint de certs principis —la idea de l'ordre, el sentit de la llengua com a dipositari d'unes tradicions culturals— amb els quals mai no ha sentit la necessitat de rompre, per més que es vegi cridat a sotmetre'ls a la prova dins un context estrictament contemporani.

3. La pregunta és difícil de contestar, sobretot per un lector estranger. Fins al primer cop d'ull, és clar que Foix, com a home i com a escriptor, ha exercit una influència molt forta sobre alguns dels millors poetes catalans actuals, com Brossa i Gimferrer. La qualitat exacta d'aquesta influència és molt més difícil de precisar. El mateix Brossa, per exemple, ha explicat com es va dedicar a escriure sonets sota la instigació directa de Foix; tanmateix, si un llibre com *Sonets de Caruixa* demostra una certa influència foixiana, el fet és que s'assembla molt més a l'escriptura onírica de *Gertrudis i KRTU* que no pas a la claredat formal de *Sol, i de dol*. Seria més difícil encara assenyalar uns paral·lels directes amb la poesia de Gimferrer, tot i que hom pugui sentir que l'intent conscient d'estendre els recursos de la poesia catalana —d'escriure uns llibres de poemes molt diferents els uns dels altres— pot correspondre al mateix desig de pluralitat que caracteritza l'obra de Foix. En un nivell més concret, criden l'atenció la riquesa insòlita del vocabulari i la subtileza de la sintaxi foixiana, totes dues d'una exemplaritat innegable. Nogensmenys —i és el cas dels poetes que acabo d'esmentar— sospito que la influència més durable que ha tingut l'obra foixiana sobre el llenguatge poètic contemporani és alhora més difusa i més profunda. Reduïda als seus termes més senzills: Foix, de tots els poetes catalans moderns, és el que ha fet més per aclimatar la idea d'una poesia en la qual el mateix llenguatge poètic ve a ésser simultàniament una crítica i una exploració de la realitat. Més que res, potser, hom admira la seva persistència a crear uns poemes que resisteixen la paràfrasi sense caure en l'hermetisme. Una tal combinació d'artifici poètic i d'amplitud visionària és poc freqüent, fins i tot dins el context europeu; el seu efecte, com el de tota poesia important, és de fer-nos conscients, una vegada més, de l'autoritat única del discurs poètic i de la capacitat que té de renovar les potències expressives d'una llengua determinada.

Arthur TERRY

1. Ara jo no sabia dir quina és la «situació» d'en Foix «dins la poesia europea moderna». La pregunta, en aquest aspecte, és idiota: en formular-la, i en demanar-me que la contesti, ensenyeu el cul de la vostra innocència. «Dins la poesia europea moderna», ¿què vol dir ser simplement «poeta català»? ¿Sou imbecils, o què?... «Dins la poesia catalana», i del segle XX, J. V. Foix és un gran poeta: un dels més grans.

2. No crec que l'obra d'en Foix sigui més «avantguardista» que «noucentista». Foix feia trampa quan recusava Salvat-Papasseit com un «fals avantguardista». Potser sí, que en Salvat fou un «fals avantguardista», però Foix ni tan sols ha estat «avantguardista». És tan noucentista com Riba. O més. És un fillastre de Paul Valéry. Les seves contaminacions surrealistes són merament ornamentals.

3. La influència de l'«escriptura» d'en Foix sobre la llengua i la literatura modernes —actuals—, resta per valorar. M'inclino a creure que és modesta. En primer lloc, perquè els possibles beneficiaris són burros i insensibles, per més «deixebles» que es confessin. I en segon lloc, perquè la complexa «escriptura» d'en Foix, barreja de dialectes, de Lull i de Russinyol, difícilment podria ser deglutida per la merda analfabeta dels poetes de les darreres promocions, i no dic ja dels prosistes.

JOAN FUSTER

1. En la poesia catalana, cada generació ha trobat en l'obra de Foix uns elements particulars de contacte. Als qui el trobarem en els anys subsegüents al 1939 ens donà la revelació de la immutabilitat i la potència interna d'una cultura aparentment arruïnada. La seva poesia, sempre jove, és a dir inflexible, es resol en un ordre despert, impersonal, expectant. Aleshores, fou per a qualsevol que s'hi acostés sense prejudicis, en aquells moments deserts, un inrevés de tot el que el món ens oferia, d'aquella pobresa mental que assumia tota la misèria de la nostra joventut. Foix ens presentava i ens ha presentat sempre una intemporalitat irreductible. Tan «modern» —d'a-

vanguardia i tot— i no podem anar *menys* enllà de Ramon Llull per entendre'ns-hi. Tan al dia en cada *acció* poètica i els textos eren datats trenta anys enrera. Tan definitiu i tants anys com esperà a publicar *poesia-«poesia»*, és a dir *en vers*, fins que no se sentí «entès» per Ribà.

No ha estat feta la tesi, que jo sàpiga, sobre el tractament del temps en J. V. Foix. L'arreglega dels setanta sonets que sota el nom de *Sol, i de dol*, no exempt de connotació biogràfica, sorgeix l'any montserratí de 1947, trigà per més d'una raó, però sobretot perquè, com diu ell, «l'autor tampoc no s'hi afanyava». ¿Cautela o confiança en el temps? Ell, clàssic, no té pressa. L'avantguarda no mira enrera, perquè neix tornant de tot. La filosofia, o bé ho té tot o bé no serveix per res. La revolta del poeta contra el temps és tota en l'acció de negar-lo: heus ací un sentit per a un títol com *Les irrealis omegues*. En l'univers únic de Foix, en la veritat absoluta dins la qual treballa com a «investigador en poesia», el temps és transitori, com els mitjans del poeta, i la fi, és a dir l'«omega» se'n va de la realitat poètica, la vera, la intemporal. Cal insistir: el tractament del temps en J. V. Foix és una de les aportacions fonamentals de la poesia catalana moderna a la poesia europea.

Foix encara no és prou conegut, ni de molt, fronteres enfora. Ni tan sols als Països Catalans. Molta poesia «epígona» que l'ha seguit en aquests anys de «descobriment» no hi ha ajudat gaire. Foix no té res d'un decadent, sinó que per a ell el poeta és un evadit en la claredat, un exiliat lúcid. En el seu univers hi ha un ordre que no defuig la qualitat religiosa, amb una lluminositat solar, enlluernadora. Crec encara en el que jo mateix escrivia l'any 1949 (per a l'*Antologia* del 1951): «J. V. Foix representa la reacció més pura i metèlica contra els agents nòrdics que de cap a cap han penetrat des de l'origen de la renaixença i tota la poesia posterior: el romanticisme anglès i alemany, la filosofia i l'estètica alemanya, la poesia anglesa i la poesia moderna francesa, amb inclusió del surrealisme».

2. És demostrable amb nombrosos textos a la mà que Foix ha *coincidit* amb els moviments d'avantguarda europeus de tot aquest segle. Ja el 1918, any foixà per definició, un crític li preguntava: «Per què escriviu això?» Foix podia haver-li respost que calia mesurar la seva obra en funció (amb mots seus) d'allò que representa «l'objectivació literària d'uns estats psíquics». Com jo mateix he escrit, però (i perdoneu-me que em citi), Foix se separa d'algunes de

les actituds amb les quals ha pogut ésser identificat —o que per la situació de la poesia catalana sembla que li haurien correspost. És a dir, se separa del surrealisme i del postsimbolisme, dels quals difereix en el punt essencial del «distanciament», ja des de l'adolescència (amb el seu «fals pseudònim», perquè la seva obra fos més *pública*), de la despersonalització i de l'allunyament de tota professionalització del poeta, tant del poeta «pur» com del poeta «social». De l'avantguardisme literari nostrat el separa encara un tret fonamental: el prodigi verbal, l'assoliment lingüístic. Malgrat tot, Foix és d'avantguarda. Per la continuïtat (d'obra «contínua» on cada poema demana el vinent), per una actitud «didàctica», ben unida a la seva idea que l'obra del poeta és col·lectiva i perquè creu que la poesia té com a objecte més vast «la revelació a la consciència de les potències de la vida espiritual». (Vegeu «Serra d'Or», XV, 160, gener 1973.)

3. D'altra banda, només un mestre prodigiós del llenguatge pot afrontar un programa que no deixa mai de banda els dominis del racional ni tan sols a les fronteres de l'automatisme. Foix és un lògic, i en el llenguatge no és altra cosa que un gramàtic. Quan fèiem *Ariel*, de 1945 cap endavant, ens reconfortava que Foix i Riba anessin tan a l'uníson en qüestions lingüístiques. Més tard Riba va posar Foix per damunt seu dient: «¿Qui entre nosaltres ha tingut més poderós que ell el sentit d'aquesta inexplicable, irreductible entitat d'un vers?» El sacrifici de Foix deixant de publicar durant quaranta anys a la premsa periòdica (llevat dels excel·lents «Texts d'altri» a «Serra d'Or») perquè no vol escriure en castellà, ell un dels més prolífics escriptors del nostre temps, hauria de fer una ombra piadosa damunt els saberuts de la parla «usual», avui que els poetes retornen a les resplendors foixanes del català.

Joan TRIADÚ